

คุณภาพชีวิตของผู้อาศัยในเขตเมืองของไทย

พรเพ็ญ วรสิทธิ์*

1. ความนำ

ผลจากการพัฒนาประเทศได้มีส่วนทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในภาพรวม แต่ก็ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ตามมา ทั้งในด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์อยู่มาก เช่น ทำให้เกิดความแตกต่างของรายได้ที่มากขึ้นระหว่างกลุ่มครัวเรือนในภาคเกษตรและอุตสาหกรรม ระหว่างกรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาค และระหว่างในเขตเมืองและเขตชนบท การเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมจากสังคมชนบทมาเป็นสังคมเมืองที่มากขึ้น ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมที่เพิ่มมากขึ้น เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้นย่อมส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ วิธีการดำเนินชีวิตและคุณภาพของผู้อยู่อาศัยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของคุณภาพชีวิตของประชาชน และได้เริ่มมีการดำเนินการโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตั้งแต่ปี พ.ศ.2528 โดยได้มีการกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพประชาชนให้สามารถปรับตัวได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมลดผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในสังคมที่ได้รับความเสื่อมโทรมของสภาวะแวดล้อมรวมทั้งความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) ได้กำหนดให้มีการพัฒนาเมืองต่าง ๆ เพื่อให้เป็นฐานเศรษฐกิจในส่วนภูมิภาค และสร้างเมืองเพื่อให้รองรับการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจออกสู่เมืองศูนย์กลางความเจริญของแต่ละภาค แผนการพัฒนาดังกล่าวมีการดำเนินการต่อเนื่องมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) การกระจายการพัฒนาเมืองและบริการพื้นฐานในส่วนภูมิภาคให้ครบทุกภาคของประเทศไทยย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในแต่ละภาค การทำวิจัยด้าน "คุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองของไทย" เป็นรายภาคจึงน่าจะมีส่วนสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพชีวิตอันเนื่องมาจากการพัฒนาดังกล่าว

* รองศาสตราจารย์ คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

โครงการวิจัย “คุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองของไทย” เป็นโครงการแม่บทของสำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ซึ่งได้มีการดำเนินการวิจัยคุณภาพชีวิตของคนไทยในเขตเมืองอย่างต่อเนื่อง ปีละ 1 ภาคพื้นที่ตลอดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ซึ่งประกอบด้วยโครงการวิจัยย่อยทั้งหมด 5 โครงการ ครอบคลุมพื้นที่ในเขตเมืองกรุงเทพฯ และเขตเมืองอื่น ๆ อีก 4 ภาคของไทย ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และภาคกลาง

บทความนี้ผนวกผลการศึกษาจาก โครงการวิจัยคุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองที่ดำเนินการแล้วเสร็จจำนวน 4 เรื่อง ซึ่งได้แก่ คุณภาพชีวิตของคนในกรุงเทพมหานคร (2536) คุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2537) คุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองภาคเหนือ (2538) และคุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองภาคใต้ (2539) มาศึกษาวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบ เพื่อให้ได้ทราบถึงทัศนคติด้านคุณภาพชีวิตว่ามีความเหมือนกันและแตกต่างกันอย่างไร และเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนามาตรวัดคุณภาพชีวิตในระดับประเทศที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นในโอกาสต่อไป

2. วัตถุประสงค์

ในการนำเสนอผลการศึกษาคุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองของไทยในที่นี้จะแบ่งผลการศึกษาเพิ่ม 2 ส่วน คือ (1) การศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองในภาคต่าง ๆ ในภาพรวม และ (2) การศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองในด้านต่าง ๆ ของพื้นที่ทำการศึกษา ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 4 มิติ ได้แก่ มิติด้านการทำงาน ด้านความเครียด ด้านชีวิตในครัวเรือน และด้านสิ่งแวดล้อม

3. กรอบและแนวคิด

การวิจัยคุณภาพชีวิตโดยทั่วไปเป็นการใช้รูปแบบการวิเคราะห์ผสมผสานร่วมกันทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เนื่องจากการศึกษาเฉพาะวิธีการใดวิธีการหนึ่งจะไม่สามารถครอบคลุมสาระสำคัญได้ทั้งหมด

จากการประมวลผลงานวิจัยที่ผ่านมาตั้งแต่ปี 1980 เป็นต้นมา พบว่า ได้มีการใช้เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยแบ่งระดับการวัดกลุ่มเป้าหมายออกเป็นระดับบุคคลและระดับชุมชน ซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 งานวิจัยคุณภาพชีวิตเชิงปริมาณระดับบุคคล

งานวิจัยคุณภาพชีวิตในกลุ่มนี้ เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณระดับบุคคล ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้คนเรามีความสุข โดยใช้เครื่องชี้วัด คือ รายได้ การศึกษา สถานภาพการสมรส และสถานภาพการจ้างงาน ผลการศึกษาของ Wilson (1967) ได้ชี้ให้เห็นว่า “คนที่มีความสุขมักจะเป็นคนในวัยหนุ่มสาว มีสุขภาพแข็งแรง มีการศึกษาดี มีรายได้มาก ชอบเข้าสังคม มองโลกในแง่ดี ไม่มีความวิตกกังวล มีศาสนายึดเหนี่ยว มีความพึงพอใจในชีวิตสมรส มีขวัญและกำลังใจในการทำงานดีไม่มีความทะเยอทะยานมากนัก ทั้งนี้ โดยไม่จำกัดว่าจะจะเป็นหญิงหรือชาย โง่ หรือฉลาด” หรืออาจจะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า เครื่องชี้วัดเชิงปริมาณดังกล่าวข้างต้นเป็นเครื่องชี้วัดทางความสุข (Happiness) ซึ่งเป็นแง่มุมหนึ่งของคุณภาพชีวิตนั่นเอง

กลุ่มที่ 2 งานวิจัยคุณภาพชีวิตเชิงคุณภาพระดับบุคคล

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพในระดับบุคคล โดยให้บุคคลประเมินตนเองในลักษณะภาพรวมว่ามีคุณภาพชีวิตเป็นอย่างไร ตัวอย่างงานวิจัยในกลุ่มนี้ได้แก่ผลงานของ Andrews และ Withney (1976) และ Zantra (1983)

กลุ่มที่ 3 งานวิจัยคุณภาพชีวิตเชิงปริมาณระดับชุมชน

เป็นการวิจัยในระดับชุมชน (เมือง รัฐ ประเทศ) ใช้ตัวแปรเชิงปริมาณเป็นเครื่องชี้วัดทางสังคม ที่สำคัญได้แก่ รายได้ประชาชาติ (GNP) อัตราการเกิดอาชญากรรม (Crime Rate) อัตราการตาย (Mortality Rate) ตัวอย่างการศึกษาคุณภาพชีวิตในแนวนี้นี้ ได้แก่ งานศึกษาของ Liu (1974, 1975a, 1975b และ 1976) ซึ่งสรุปได้ว่า เครื่องชี้วัดทางสังคมเหล่านี้คือเครื่องชี้วัดความสุขของประชาชนในชุมชนที่ศึกษานั้น ๆ

กลุ่มที่ 4 งานวิจัยคุณภาพชีวิตเชิงคุณภาพระดับชุมชน

เป็นงานวิจัยคุณภาพชีวิตเชิงคุณภาพในระดับชุมชน เครื่องชี้วัดในการศึกษาลักษณะนี้ คือ ค่าเฉลี่ยของอัตราความพึงพอใจที่แต่ละบุคคลมีต่อชีวิตของแต่ละชุมชนนั่นเอง

เครื่องชี้วัด

	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ
ระดับบุคคล		
ระดับชุมชน		

นอกจากการแบ่งกลุ่มการศึกษาวิจัยคุณภาพชีวิตออกเป็น 4 กลุ่มดังกล่าวข้างต้นแล้วยังแบ่งกลุ่มในลักษณะอื่น ๆ ได้อีก เช่น แบ่งตามวิถีชีวิตทั่วไป (General Life) กับวิถีชีวิตเฉพาะด้าน (Specific Domains of Life) ตัวอย่างการวิจัยวิถีชีวิตเฉพาะด้าน ได้แก่ การศึกษาวิจัยคุณภาพชีวิตสมรส (Glenn: 1985; Haring-Hidore: 1985) การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตกับสุขภาพอนามัย (Okun และคณะ: 1984; Zantra และ Hempel, 1984) ส่วนตัวอย่างการศึกษาคุณภาพชีวิตทั่วไป ได้แก่ การศึกษาคุณภาพชีวิตของคนอเมริกัน โดย Andrews และ Withney (1976) เป็นต้น

จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดจะเห็นได้ว่าการศึกษาวิจัยคุณภาพชีวิตทำได้ในหลายลักษณะ เช่น การศึกษาในวิถีชีวิตทั่วไป และการศึกษาวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ เช่น ชีวิตด้านครอบครัว ด้านสุขภาพ หรืออาจศึกษาในลักษณะเชิงปริมาณโดยใช้เครื่องชี้วัดทางสังคม หรือการศึกษาในเชิงคุณภาพ โดยดูที่ความผาสุกของคน

4. งานวิจัยคุณภาพชีวิตของประเทศไทย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เริ่มจัดทำรายงานเครื่องชี้วัดทางสังคม (Social Indicators) มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2518 มาจนถึงปัจจุบัน มีลักษณะเป็นข้อมูลรายปี นอกจากนี้ยังได้ก่อตั้งโครงการพัฒนาสังคมขึ้นในปี พ.ศ.2523 เพื่อวิเคราะห์หาตัวแบบของการพัฒนาสังคมระยะยาว เพื่อให้ประชาชนไทยได้บรรลุถึงระดับคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ผลการดำเนินงานของโครงการดังกล่าวสามารถกำหนดขึ้นเป็น “ความจำเป็นพื้นฐาน” (จปฐ) ซึ่งใช้เป็นเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทยเชิงปริมาณและเริ่มรณรงค์ให้มีการพัฒนาตามความจำเป็นพื้นฐานอย่างจริงจังตาม “โครงการป้อนรงค์คุณภาพชีวิตประชาชนในชาติ (พ.ศ.2528-2530)”

นอกจากนั้น กองประเมินผลการพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ก็ได้มีการศึกษาโครงสร้างปัญหาความยากจนในประเทศไทย ระหว่างปี 2531, 2535, 2537 และ 2539 ประเด็นของการวิเคราะห์ที่เกี่ยวกับงานวิจัยนี้ คือ การศึกษาถึงความยากจนที่เกี่ยวข้องกับความอยู่ดีมีสุขของบุคคล ผลของการศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นว่าคนจนมีระดับความอยู่ดีมีสุขต่ำกว่าคนไม่จน กล่าวคือ คนจนอาศัยอยู่ในครัวเรือนที่แออัดได้รับน้ำดื่มคุณภาพต่ำและมีโอกาสใช้อุปกรณ์และเครื่องไฟฟ้าในครัวเรือนที่ทันสมัยต่าง ๆ น้อยกว่าคนไม่จน และที่สำคัญคือคนจนมีการศึกษาในระดับต่ำ ผลการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นว่ารายได้มีส่วนสำคัญในการกำหนดคุณภาพชีวิตของบุคคล

การศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทย เริ่มจาก Orose (1990) ซึ่งได้ปรับปรุงแนวคิดเกี่ยวกับมิติต่าง ๆ ของชีวิตจากการศึกษาของ Day (1978) โดยเน้นการศึกษาหาความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านการตลาดกับความพึงพอใจในระดับบุคคลของประเทศ ต่อมา สุพรรณิ ไชยอำพร และสนิท สมัครการ (2534) ได้ทำการวิจัย “การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทย” โดยใช้แนวความคิดสืบเนื่องมาจาก Day และ Orose และได้พยายามปรับปรุงเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทยให้มีความครบถ้วนและสมบูรณ์ขึ้นในแต่ละมิติ โดยจำแนกคุณภาพชีวิตออกเป็น 13 ด้าน คือ ครอบครัว การงาน สังคม พักผ่อน สุขภาพ สาธารณสุข สินค้าบริการ ความเชื่อศาสนา ทรัพย์สิน ตนเอง ท้องถิ่น รัฐบาล และประเทศ โดยศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตระหว่างชาวเมืองและชนบท

โครงการวิจัยสำรวจนี้ ได้ปรับปรุงและพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทย ในชุมชนเขตเมือง โดยเชื่อมโยงแนวความคิดสืบเนื่องจากการศึกษาเดิมที่ผ่านมา และได้ดำเนินการวิจัยสำรวจคุณภาพชีวิตของคนไทยในเขตเมืองในภาคต่าง ๆ โดยใช้มาตรวัดคุณภาพชีวิตของคนไทยในชุมชนเขตเมืองที่สร้างขึ้นใหม่

5. วิธีการศึกษา

ในการศึกษาคุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองในภาคต่าง ๆ ของไทยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาคูณภาพชีวิตในลักษณะที่ได้ผู้รับการสัมภาษณ์รับรู้และประเมินคุณภาพชีวิตของตนเอง โดยใช้แบบสอบถามที่ได้พัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่องจากโครงการวิจัยคุณภาพชีวิตของพื้นที่ที่ทำเสร็จก่อน ซึ่งได้แก่ กรุงเทพมหานคร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ตามลำดับ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ และวิถีการดำเนินชีวิตในแต่ละพื้นที่

5.1 ข้อมูล ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยข้อมูลทุติยภูมิและปฐมภูมิ ได้แก่

(1) ข้อมูลทุติยภูมิ เก็บรวบรวมจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานท้องถิ่นที่ไปสำรวจ

(2) ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจโดยการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

5.2 การสุ่มตัวอย่าง¹ ได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน และเก็บข้อมูลโดยสัมภาษณ์ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองของจังหวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ศึกษา สำหรับในกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้จะสุ่มจาก 36 เขตของกรุงเทพฯ จำนวน 1,000 ครอบครัว ๆ ละ 1 ราย ส่วนกลุ่มตัวอย่างในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ นั้น ถึงแม้ว่าระยะเวลาที่ศึกษาจะต่างปีกัน การสุ่มตัวอย่างในแต่ละภาคได้ใช้วิธีเดียวกันคือ เลือกจังหวัดตัวอย่างภาคละ 6 จังหวัด โดยพิจารณาจากขนาดของประชาชน และรายได้เฉลี่ยต่อหัวของจังหวัดเป็นเกณฑ์ประกอบการเลือก เพื่อให้ได้ตัวอย่างที่มีคุณลักษณะหลากหลาย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้จำนวนตัวอย่าง 1,200 ตัวอย่าง ส่วนในภาคเหนือ และภาคใต้ นั้นได้จำนวนตัวอย่าง 1,500 ตัวอย่าง

ในการสุ่มตัวอย่างจากจังหวัดตัวอย่างนั้น งานวิจัยนี้ได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างจากเขตแดนนับในแผนที่คุมเขตของสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยสุ่มบ้านในแต่ละเขตแดนนับในเขตเทศบาล ในอำเภอเมืองของแต่ละจังหวัด

คุณสมบัติของผู้ให้สัมภาษณ์คือ (1) มีอายุตั้งแต่ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปในวันที่สัมภาษณ์ และ (2) เป็นสมาชิกของครอบครัว และอาศัยอยู่ในจังหวัดที่พนักงานสัมภาษณ์กำลังเก็บข้อมูลเป็นเวลาอย่างน้อย 5 ปี

6. การพัฒนามาตรวัดคุณภาพชีวิต

การพัฒนามาตรวัดคุณภาพชีวิตในงานวิจัยนี้ได้เริ่มจากการพัฒนามาตรวัดคุณภาพชีวิตสำหรับกรุงเทพมหานครก่อนเมื่อปี 2538 และหลังจากนั้นก็ได้มีการพัฒนามาตรวัดคุณภาพชีวิตของภาคอื่น ๆ ตามมาโดยปรับปรุงมาตรวัดจากมาตรวัดคุณภาพชีวิตของคนในกรุงเทพมหานคร และภาพที่ศึกษาไว้ก่อนให้เหมาะสมกับสภาพของคนในเขตเมืองในแต่ละพื้นที่

การพัฒนามาตรวัดคุณภาพชีวิต เพื่อหาตัวบ่งชี้ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในงานวิจัยนี้เป็นการดูระดับความพึงพอใจของประชาชนที่อาศัยในเขตเมืองของไทย มาตรวัดที่ใช้ในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย (1) มาตรวัดคุณภาพชีวิตด้านความพึงพอใจในการดำเนินชีวิต และ (2) มาตรวัดคุณภาพชีวิตในมิติต่าง ๆ 4 มิติ คือ มิติด้านการทำงาน มิติด้านความเครียด มิติด้านชีวิตในครอบครัว และมิติด้านสิ่งแวดล้อม

6.1 มาตรวัดคุณภาพชีวิตด้านความพึงพอใจในการดำเนินชีวิต

การวัดคุณภาพชีวิตในส่วนนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ประเมินความพึงพอใจของตนต่อการดำเนินชีวิต แล้วใช้ระดับความพึงพอใจสะท้อนถึงคุณภาพชีวิตของผู้ตอบข้อสัมภาษณ์อีกต่อหนึ่ง งานวิจัยในส่วนนี้ได้พัฒนามาตรวัดความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างจากคำถาม 3 ข้อ ซึ่งสะท้อนถึงความพึงพอใจของผู้ตอบคำถามทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ดังนี้

1. “จากห้าปีที่ผ่านมา ท่านมีชีวิตที่ดีขึ้นหรือไม่”
2. “ท่านพอใจกับชีวิตความเป็นอยู่ในภาค_____มากน้อยเพียงใด”
3. “ถ้าเป็นไปได้ ท่านต้องการที่จะดำเนินชีวิตในภาค_____ต่อไปอีกหรือไม่”

ในการพัฒนามาตรวัดคุณภาพชีวิตด้านความพึงพอใจในการดำเนินชีวิต ได้กำหนดเกณฑ์ในการวัดไว้ ดังนี้

1. ผู้ตอบแบบสอบถามน่าจะมีคุณภาพชีวิตในระดับที่ตนเองยอมรับได้ หากคำตอบในคำถามข้อ 1, 2 และ 3 คือ พอใจในชีวิตความเป็นอยู่ของตนทั้งในอดีตและปัจจุบัน และต้องการที่จะดำเนินชีวิตอยู่ต่อไปในอนาคตถ้าเป็นไปได้ ในทางกลับกันหากคำตอบแสดงถึงความไม่พึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ของตนและไม่ต้องการที่จะอยู่ต่อไปถ้าเลือกได้ ก็ย่อมจะสะท้อนถึงคุณภาพชีวิตในระดับที่ยอมรับไม่ได้ ดังนั้นหากปรากฏคำตอบเป็นเชิงบวกทั้ง 3 ข้อคือ (1) ชีวิตเมื่อห้าปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน “ดีขึ้น/เหมือนเดิม” (2) มีความพึงพอใจในชีวิตปัจจุบัน และ (3) “ต้องการ” อยู่ในพื้นที่เดิมต่อไป ก็ย่อมแสดงว่าผู้ตอบมีคุณภาพชีวิต “ดี” และในทางกลับกันคำตอบในเชิงลบทั้ง 3 ข้อ ก็ย่อมแสดงว่าผู้ตอบมีคุณภาพชีวิตที่ “ไม่ดี”

2. คำตอบไขว้ที่แสดงความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตเพียงบางข้อ เช่น พอใจความเป็นอยู่ในพื้นที่แต่ไม่ต้องการดำเนินชีวิตอยู่ต่อไป หรือไม่พอใจความเป็นอยู่ในพื้นที่เดิมทั้งในอดีตและปัจจุบัน แต่ต้องการอยู่ต่อไป คำตอบในลักษณะเช่นนี้มีโอกาสที่จะไม่สะท้อนถึง

คุณภาพชีวิตค่อนข้างสูง แต่จะสะท้อนถึงความจำเป็นและเหตุผลของการตัดสินใจที่ขัดกันอยู่มากกว่า หรือผู้ที่มีชีวิตที่ดีขึ้นจากห้าปีที่ผ่านมา แต่ไม่พอใจชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน การตัดสินใจต่อไปในอนาคต ก็น่าจะมีเหตุผลอื่นที่นอกเหนือจากระดับคุณภาพชีวิต สำหรับผู้ตอบที่มีชีวิตความเป็นอยู่ตกต่ำลงมาจากห้าปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน แต่ก็ยังพอใจและอยากอยู่ในพื้นที่เดิมต่อไปนั้นน่าจะเป็นการสะท้อนถึงเหตุผลความจำเป็นอื่น เช่น ความผูกพันกับภูมิลาเนาของผู้ตอบ คำตอบลักษณะเหล่านี้ย่อมไม่สามารถสรุปความพึงพอใจของผู้ตอบต่อคุณภาพชีวิตของตนได้

จากเกณฑ์สำหรับวัดระดับคุณภาพชีวิตดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ดังนี้

จำนวนคำตอบเป็นเชิงบวก	ระดับคุณภาพชีวิต
3 ข้อ	ดี
1-2 ข้อ	ไม่น่าจะดี
0 ข้อ	ไม่ดี

เกณฑ์ในการกำหนดคุณภาพชีวิตดังกล่าวข้างต้น สามารถนำมาพัฒนามาตรวัดคุณภาพการดำเนินชีวิต ดังนี้

ตารางที่ 1 มาตรวัดความพึงพอใจในการดำเนินชีวิต

คำถาม	ข้อคำถาม	ทางเลือก	
		ทางเลือกที่ 1	ทางเลือกที่ 2
1. เมื่อห้าปีที่ผ่านมาชีวิตอย่างไร	อดีต	ดีขึ้น/เหมือนเดิม	ตกต่ำลง
2. พอใจกับชีวิตในปัจจุบันมากน้อยเพียงไร	ปัจจุบัน	พอใจ	ไม่พอใจ
3. ถ้าเลือกได้จะอยู่ต่อหรือไม่ในอนาคต	อนาคต	อยู่ต่อ	ไม่อยู่ต่อ

มาตรวัดที่กำหนดขึ้นข้างต้น สามารถนำมาเป็นกรอบในการสร้างคะแนนมาตรวัดของแต่ละภาคได้ดังนี้

ในอดีต	ทางเลือกของคำตอบ		
	ปัจจุบัน	อนาคต	ระดับคุณภาพชีวิต
ดีขึ้น/เหมือนเดิม	พอใจ	อยู่ต่อ	ดี
ตกต่ำลง	ไม่พอใจ	ไม่อยู่ต่อ	ไม่ดี
กรณีอื่น ๆ*	กรณีอื่น ๆ	กรณีอื่น ๆ	สรุปผลไม่ได้

หมายเหตุ: *กรณีอื่น ๆ หมายถึง กรณีที่ผู้ตอบแบบสอบถามได้คำตอบเชิงบวกเพียงบางข้อ ทำให้สรุปผลไม่ได้

6.2 มาตรฐานวัดคุณภาพชีวิตในมิติต่าง ๆ

(1) ขั้นตอนการพัฒนามาตรวัด²

การพัฒนามาตรวัดคุณภาพชีวิตในส่วนนี้ได้เริ่มจากการพัฒนามาตรวัดสำหรับการสำรวจในกรุงเทพมหานคร ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 6 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของไทยและต่างประเทศ เพื่อค้นหามิติของคุณภาพชีวิต และความสำคัญของคุณภาพชีวิตในแต่ละมิติที่เหมาะสมกับกรณีของไทย

ขั้นตอนที่ 2 สำรวจเบื้องต้นถึงความหมายของ “คุณภาพชีวิต” ในทัศนะของคนไทย และมิติคุณภาพชีวิตที่คนไทยสนใจ การสำรวจในขั้นตอนนี้ได้พบว่า มิติคุณภาพชีวิตที่ผู้ตอบให้ความสนใจมากเป็นพิเศษมีอยู่ 4 มิติจาก 13 มิติที่ให้เลือก มิติทั้ง 4 ได้แก่ ครอบครัว การงาน ความเครียด และสิ่งแวดล้อม งานวิจัยนี้จึงได้นำมิติของคุณภาพชีวิตทั้ง 4 มาศึกษาในรายละเอียด

ขั้นตอนที่ 3 สร้างมาตรวัดในมิติทั้งสิ้น โดยระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญและจากผลการวิจัยในอดีต และตรวจสอบความเกี่ยวข้องตามเนื้อหา (Content validity) ด้วยการคัดเลือกข้อความในแต่ละมาตรวัดสำหรับสร้างแบบสอบถามโดยเลือกข้อความจากมาตรวัดต่าง ๆ ที่ได้ผ่านการทดสอบมาแล้วในประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 4 คัดเลือกข้อความในแต่ละมาตรวัด และตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content validity) เพื่อให้ได้ข้อความบรรจุในแบบสอบถาม ข้อความที่ได้รับคัดเลือกจะต้องเป็นข้อความที่ผ่านการตรวจสอบมาแล้วในประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 5 สร้างแบบสอบถามจากข้อความที่ผ่านการคัดเลือกในขั้นตอนที่ 4 โดยกำหนดรูปแบบให้เป็นลิเคิร์ตสเกล (Likert-type scale)

ขั้นตอนที่ 6 วิเคราะห์ข้อความที่บรรจุในแต่ละมาตรวัดเป็นรายข้อจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในแบบสอบถามตามวิธี item analysis และคัดเลือกข้อความที่เมื่อรวมกันแล้วได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือ (Reliability coefficient) สูงสุดตามสูตรของครอนบาค (Cronbach's alpha) ได้มาตรวัดคุณภาพชีวิตทั้งสิ้น รายละเอียดของขั้นตอนนี้ปรากฏอยู่ในรายงานการวิจัย “คุณภาพชีวิตของคนกรุงเทพมหานคร” และ “คุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”

ขั้นตอนที่ 7 ทดสอบความแม่นยำของมโนทัศน์ (Content validity) ของมาตรวัดทั้งสิ้น ด้วยวิธีวิเคราะห์ปัจจัย (Factor analysis) เมื่อทดสอบว่าข้อความที่บรรจุในมาตรวัดหนึ่ง ๆ จะเกาะกลุ่มกันมากน้อยเพียงใด โดยตัดข้อความที่มี loading มากกว่าหนึ่งปัจจัย (Factor) ออก

ขั้นตอนที่ 8 สร้างมาตรวัดที่ประกอบด้วยข้อถามที่ได้ผ่านการทดสอบในขั้นที่ 6 และ 7 ซึ่งมาตรวัดหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยผลบวกของค่าตัวแปรในแต่ละข้อของข้อถามที่บรรจุในมาตรวัดนั้น ๆ หากด้วยจำนวนข้อถามที่บรรจุในมาตรวัด จากนั้นจึงได้คำนวณค่าความเชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง

7. การวัดคุณภาพชีวิต

ในการวัดคุณภาพชีวิตในส่วนนี้ได้ใช้ค่าเฉลี่ยของระดับความพึงพอใจที่แต่ละบุคคลมีต่อชีวิตเป็นเครื่องวัด โดยกำหนดความพึงพอใจต่อชีวิตของแต่ละบุคคลออกเป็นมิติต่าง ๆ มาตรวัดระดับความพึงพอใจ ๆ ในแต่ละคำถามจะถูกนำมาแปลงเป็นคะแนน ซึ่งสะท้อนถึงคุณภาพชีวิตของบุคคลนั้น ๆ หากตัวอย่างที่สุ่มมาสามารถเป็นตัวแทนที่ดีของประชากรในเขตเมืองได้ ค่าเฉลี่ยของคะแนนในแต่ละมิติก็น่าจะเป็นมาตรวัดคุณภาพชีวิตในระดับชุมชนสำหรับนำมาวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองได้เช่นกัน

มาตรวัดที่ใช้ในงานวิจัยคุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองนี้ มีทั้งหมด 4 มิติ ได้แก่ (1) มิติด้านการทำงาน (2) มิติด้านชีวิตครอบครัว (3) มิติด้านความเครียด และ (4) มิติด้านสิ่งแวดล้อม ดังรายละเอียดดังนี้

มิติคุณภาพชีวิต	จำนวนคำถาม	คะแนนมาตรวัด
1. ด้านการทำงาน	11	1 - 4
2. ด้านความเครียด	4	1 - 4
3. ด้านชีวิตในครอบครัว	15	1 - 4
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	7	1 - 4

ค่าเฉลี่ยของคะแนนมาตรวัดของแต่ละบุคคลก็คือมาตรวัดคุณภาพชีวิตของคนในเขตเมือง สำหรับงานวิจัยนี้ เกณฑ์การสร้างคะแนนมาตรวัดสำหรับมิติด้านการทำงาน ด้านชีวิตในครอบครัว และด้านสิ่งแวดล้อม จะใช้คะแนนมากแทนคุณภาพชีวิตที่ดี และคะแนนน้อยแทนคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี ยกเว้นมิติด้านความเครียดซึ่งค่าคะแนนจะให้ผลตรงข้าม คือ คะแนนน้อยแทนระดับคุณภาพชีวิตที่ดี

(1) มิติด้านการทำงาน

การวัดคุณภาพชีวิตด้านการทำงานนี้เป็นการวัดความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่อการทำงานที่ทำอยู่ในปัจจุบัน นักจิตวิทยาหลายท่าน เช่น Newcomer (1955: 12), Yoder (1958: 6) และ Good (1973: 13) เชื่อกันว่าความพึงพอใจในผลที่ได้รับจากการทำงาน เช่น รายได้ สวัสดิการ ความมั่นคง และความก้าวหน้าในการทำงาน รวมทั้งปัจจัยอื่นที่สามารถสนองความต้องการของตนเองได้ทั้งทางร่างกายและจิตใจ จะทำให้ผู้นั้นเกิดความสุขจากการทำงานในการวัดคุณภาพชีวิตด้านการทำงาน งานวิจัยนี้ได้พัฒนามาตรวัดคุณภาพโดยวัดจากความพึงพอใจในการทำงานของบุคคลด้านต่าง ๆ จำนวน 11 ข้อ เป็นการวัดด้านความมั่นคงในงานที่ทำ ความปลอดภัย รายได้ โอกาสในความก้าวหน้า ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ความภูมิใจในงานที่ทำอยู่และความรู้สึกสนุกกับงาน

คำถามที่ใช้วัดความพึงพอใจในการทำงาน คือ

1. ท่านอยากทำงานที่ทำอยู่ต่อไปเรื่อย ๆ
2. ท่านรู้สึกว่างานที่ทำอยู่มีความเสี่ยงอันตรายสูง
3. ท่านมีโอกาสก้าวหน้าในงานอาชีพและกิจการของท่าน
4. ท่านรู้สึกภูมิใจในงานของท่าน
5. ท่านรู้สึกว่ายิ่งทำงานมากขึ้นทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น

6. งานของท่านมีความมั่นคง
7. ท่านพึงพอใจกับรายได้ที่ได้จากการทำงานของท่าน
8. สถานที่ในการทำงาน ทำให้ท่านกระตือรือร้นในการทำงาน
9. ความสัมพันธ์ระหว่างท่านกับเพื่อนร่วมงานของท่านเป็นไปด้วยดี
10. ท่านรู้สึกว่างานที่ท่านทำนั้นสะดวกสบาย ไม่ลำบาก
11. ท่านรู้สึกสนุกกับงาน

คำถามแต่ละข้อจะมีค่าของมาตรวัดตั้งแต่ 1 ถึง 4 โดยที่ 1 = ไม่ใช่ หรือ ไม่เห็นด้วยมาก 2 = ไม่เห็นด้วย 3 = เห็นด้วย และ 4 = ใช่ จริง หรือเห็นด้วยมาก จากการทดสอบความเชื่อถือได้ของมาตรวัด ซึ่งประกอบด้วย ข้อคำถาม 11 ข้อ โดยใช้วิธีการของครอนบาคพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อถือได้ (อัลฟ่า) = 0.844 และในการวิเคราะห์ได้จัดกลุ่มคะแนนรวมเฉลี่ยความพึงพอใจในการทำงานของแต่ละตัวอย่าง ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	คำตอบ
น้อยกว่า 2.50	ไม่พอใจมาก
2.50 – 2.99	ไม่พอใจ
3.00 – 3.49	พอใจ
3.50 – 4.00	พอใจมาก

(2) มิติด้านความเครียด

ความเครียด เป็นภาวะที่ร่างกายและจิตใจมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งทีมาจากภายในหรือภายนอกที่คุกคามขัดขวางความต้องการของมนุษย์ (Human อ้างจาก เทพวัลย์, 2530) ความเครียดจึงสามารถก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยรวมไปถึงสุขภาพจิตของบุคคล (ประชัย: 2531) อันจะมีผลต่อคุณภาพชีวิตของบุคคลด้วย

ข้อคำถามที่ใช้ในการวัดความเครียดสำหรับงานวิจัยนี้มี 14 ข้อ เป็นคำถามที่มุ่งเน้นการวัดความเครียดจากพฤติกรรมและอาการของผู้ตอบข้อคำถาม คำถามที่ใช้ในการวัดความเครียดในงานวิจัยนี้เป็นมาตรวัดที่พัฒนาขึ้นมาจากแนวความคิดงานวิจัยต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศโดยเฉพาะงานวิจัยที่เคยมีการนำมาใช้ในประเทศแล้ว ข้อความทั้งหมด 14 คำถาม ได้แก่

1. ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับการนอนไม่หลับ
2. ท่านรู้สึกมึนงงหรือเวียนศีรษะ
3. ท่านมักเหงื่อออกบริเวณฝ่ามือ ฝ่าเท้า
4. ท่านเคยรู้สึกว่เจ็บที่นั่น ปวดที่นี่ โดยไม่ทราบสาเหตุ
5. ท่านเคยอยู่เฉย ๆ แล้วรู้สึกใจสั่น หรือหัวใจเต้นแรงผิดปกติ
6. ท่านมักเบื่ออาหาร หรือทานข้าวไม่ลง เมื่อมีปัญหาที่ท่านแก้ไขไม่ได้
7. ท่านเคยมีอาการผิดปกติเกี่ยวกับท้อง เช่น ปวดท้อง ท้องเสีย โดยไม่ทราบสาเหตุ หรือไม่ได้เกิดจากอาหารเป็นพิษ
8. การเจ็บป่วยมีผลกระทบต่อการทำงานของท่าน
9. ท่านมักจะรู้สึกปวดศีรษะโดยไม่ได้เกิดจากอาการไข้หวัด
10. ท่านเคยรู้สึกอยากหนีไปจากสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน
11. ท่านมักจะมีเรื่องกลุ้มใจ
12. ท่านรู้สึกหงุดหงิดและโกรธง่าย
13. ท่านมักมีเรื่องคิดมากหรือคิดไม่ตก
14. ในระยะหลังนี้ท่านมักอารมณ์ไม่ดี

มาตรวัดความเครียดในส่วนนี้ เป็นคำถามที่ให้เลือกคำตอบอยู่ 4 ตัวเลือกคือ โดยกำหนดให้ บ่อย = 4 ค่อนข้างบ่อย = 3 น้อย = 2 และไม่เคเลย = 1 จากการทดสอบความเชื่อถือได้ของมาตรวัด ซึ่งประกอบด้วย 14 ข้อคำถาม โดยใช้วิธีการของครอนบาค พบว่าค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา = 0.845

การสร้างมาตรวัดความเครียด ประกอบด้วยการรวมคำตอบสำหรับทั้ง 14 ข้อ แล้วหาคะแนนเฉลี่ยสำหรับแต่ละบุคคล โดยจัดกลุ่มคะแนนดังต่อไปนี้

คะแนนเฉลี่ย	คำตอบ
1.00 – 2.49	ไม่มีความเครียด
2.50 – 2.99	มีความเครียดบ้าง
3.00 – 3.49	ค่อนข้างเครียด
3.50 – 4.00	เครียด

(3) มิติด้านชีวิตในครอบครัว

คุณภาพชีวิตในครอบครัว หมายถึง ความพึงพอใจในชีวิตครอบครัวของบุคคล ซึ่งเป็นการรับรู้ลักษณะและปริมาณการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคลในครอบครัว และลักษณะความพึงพอใจของการปฏิสัมพันธ์โดยอาจแยกออกเป็น

ความต้องการทางด้านรูปธรรม คือ ความต้องการในสิ่งที่มองเห็นได้ ได้แก่ การได้รับความช่วยเหลือในด้านปัจจัยสี่ เงินทอง การให้คำแนะนำ ข่าวสารข้อมูลจากบุคคลในครอบครัว

ความต้องการทางด้านนามธรรม คือ ความต้องการทางด้านอารมณ์ จิตใจ ได้แก่ ความพอใจ ความเข้าใจ การได้รับการยอมรับจากบุคคลในครอบครัว

มาตรวัดคุณภาพชีวิตในครอบครัว ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 15 ข้อ ลักษณะของเนื้อหานั้น เป็นการให้ผู้ตอบประเมินความสัมพันธ์ของตนเองกับสมาชิกในครอบครัวทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม โดยให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็น 4 ระดับ จาก “เห็นด้วยมาก” ถึง “ไม่เห็นด้วยมาก” โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนในประโยคตอบรับ คือ ผู้ที่ตอบ เห็นด้วยมาก ได้ 4 คะแนน, “เห็นด้วย” ได้ 3 คะแนน, “ไม่เห็นด้วย” ได้ 2 คะแนน และ “ไม่เห็นด้วยมาก” ได้ 1 คะแนน ส่วนในประโยคปฏิเสธ จะให้คะแนนในทิศทางตรงกันข้าม ผู้ตอบจะมีช่วงคะแนนอยู่ระหว่าง 1-4 คะแนน ผู้ที่มีคะแนนมากเป็นผู้ที่มีคุณภาพชีวิตในด้านครอบครัวดี

ในการสร้างมาตรวัดคุณภาพชีวิตในครอบครัวสำหรับงานวิจัยนี้ได้แนวทางการสร้างมาจากแบบวัดการสนับสนุนทางสังคมของ อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล (2533) ซึ่งวัดแห่งการสนับสนุนทางสังคม 5 แห่ง คือ ผู้บังคับบัญชา เพื่อน เพื่อนร่วมงาน ครอบครัว และบุคคลพิเศษ ซึ่งเป็นแบบวัดเชิงคุณภาพ โดยได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.94 และในงานวิจัยนี้ได้ปรับขยายแหล่งการสนับสนุนทางครอบครัว ส่วนเสาวนีย์ ตนะดุลย์ (2533) ได้ใช้แนวคำถามจากแบบวัดความพึงพอใจในครอบครัว หรือชีวิตสมรส ซึ่งเป็นแบบวัดคุณภาพ โดยแบบวัดที่สร้างนี้มีทั้งหมด 16 ข้อ แต่หลังจากที่ได้วิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือแล้ว พบว่ามีแบบวัดที่ใช้ได้ทั้งหมด 15 ข้อ โดยได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ .88 ข้อคำถามที่ใช้วัดคุณภาพชีวิตในครอบครัว 15 ข้อ ได้แก่

1. คนในครอบครัวของท่านมีความรับผิดชอบต่อกัน
2. สมาชิกครอบครัวของท่านไว้วางใจซึ่งกันและกัน
3. คนในครอบครัวของท่านเป็นที่ปรึกษาที่ดี
4. สมาชิกในครอบครัวของท่านช่วยเหลือกันทางการเงิน

5. ท่านภูมิใจในครอบครัวของท่าน
6. สมาชิกในครอบครัวของท่านปรองดองกัน
7. คนในครอบครัวของท่านปรึกษาหารือร่วมกัน
8. ท่านได้รับความอบอุ่นจากครอบครัวของท่าน
9. สมาชิกในครอบครัวของท่านช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
10. ท่านรู้สึกเป็นสุขเมื่ออยู่บ้าน
11. คนในครอบครัวของท่านคุยปัญหาต่าง ๆ ด้วยกัน
12. คนในครอบครัวของท่านมีความผูกพันต่อกัน
13. สมาชิกในครอบครัวมักสร้างปัญหาให้เดือดร้อนใจเสมอ
14. การมีปากเสียงในครอบครัวเป็นเรื่องธรรมดา
15. การมีสามี/ภรรยา ทะเลาะเบาะแว้งหรือทุบตีกันเป็นเรื่องธรรมดา

คำถามแต่ละข้อเป็นการให้คะแนน 1 ถึง 4 โดยที่ 1 = ไม่เห็นด้วย และ 4 = เห็นด้วยมาก และได้จัดกลุ่มคะแนนรวมเฉลี่ยคุณภาพชีวิตในครอบครัวของแต่ละตัวอย่าง ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	คำตอบ
1.00 - 2.49	ต่ำ
2.50 - 2.99	ค่อนข้างต่ำ
3.00 - 3.49	ค่อนข้างดี
3.50 - 4.00	ดี

(4) มิติด้านสิ่งแวดล้อม

มาตรวัดคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อมของคนในเขตเมืองภาคใต้ ประกอบด้วยข้อคำถามปลายเปิดที่คาดว่าเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งอาจมีผลกระทบต่อความรู้สึกของประชาชนในชีวิตประจำวัน จำนวน 7 ข้อ ดังนี้

1. เสียงจากยานพาหนะ
2. เสียงรบกวนจากวิทยุ/ทีวี/การทะเลาะเบาะแว้งของชาวบ้าน
3. แหล่งน้ำใกล้บ้านเน่าเสีย ส่งกลิ่นเหม็น
4. สถานประกอบการใกล้บ้านปล่อยของเสีย/ส่งกลิ่นเหม็น/ทำเสียงดัง

5. บริเวณรอบ ๆ บ้านมีเศษขยะมูลฝอย
6. อากาศบริเวณบ้านมีควันดำ ทั้งจากรถยนต์ รถจักรยานยนต์ และอื่น ๆ
7. บริเวณใกล้บ้านมีสถานเริงรมย์ ทำให้เห็นภาพไม่ตืออยู่เรื่อย ๆ

คำตอบสำหรับคำถามข้างต้นแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ มีปัญหามาก มีปัญหาน้อย และไม่มีปัญหา ข้อคิดเห็นจากคำถามแต่ละข้อจะถูกนำมาแปลงเป็นคะแนน คือ กรณีมีปัญหามาก = 3, มีปัญหาน้อย = 2, และไม่มีปัญหา = 1 ในการสร้างมาตรวัดคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อมจากการทดสอบความเชื่อถือได้มาตรวัด ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถาม 7 ข้อได้ค่าความเชื่อมั่นของครอนบาค ด้วยค่าอัลฟา = 0.768 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ สำหรับคะแนนมาตรวัดได้แบ่งเกณฑ์คะแนนเฉลี่ยและความหมายดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	คำตอบ
1.00 – 1.75	ไม่มีปัญหา
1.76 – 2.50	มีปัญหาน้อย
2.51 – 3.00	มีปัญหามาก

7. ข้อจำกัดของการศึกษา

ในการศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองของภาคต่าง ๆ ในงานวิจัยนี้อาจมีปัญหาหลายประการคือ (1) ระยะเวลาการสำรวจกลุ่มตัวอย่างในแต่ละภาคนั้น ได้ดำเนินการปีละภาค โดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 จนถึง 2538 ในการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตระหว่างภาค จำเป็นต้องสมมติว่าทัศนคติหรือข้อคิดเห็นต่อการดำเนินชีวิตและต่อมิติต่าง ๆ ของคุณภาพชีวิตของกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากกรุงเทพมหานคร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ไม่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ข้อสมมติที่ตั้งไว้น่าจะใกล้ความจริงได้เนื่องจากประเทศไทยในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2535-2538 เป็นช่วงที่ภาวะเศรษฐกิจมีอัตราการเจริญเติบโตสูง ข้อคิดเห็นและทัศนคติของประชาชนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละภาคจึงน่าจะเป็นช่วงเวลาของการมองโลกในด้านดีอยู่

นอกจากนั้นถึงแม้ว่าแบบสอบถามที่ใช้ในการสำรวจของภาคต่าง ๆ จะเป็นแบบสอบถามที่พัฒนามาจากงานวิจัยเรื่อง “คุณภาพชีวิตของคนในกรุงเทพมหานคร” แบบสอบถามทั้ง 4 ชุด มิได้เป็นชุดเดียวกัน ข้อคำถามในแบบสอบถามแต่ละภาคจะมีความแตกต่างกัน ทำให้ไม่สามารถเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของภาคต่าง ๆ ด้วยมาตรวัดเดียวกันได้ จึงต้องดัดแปลง

ทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละภาคเป็นคะแนนเฉลี่ย การเปรียบเทียบจึงเป็นการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของคุณภาพชีวิตในแต่ละมิติ

8. ผลการศึกษา

งานวิจัย “คุณภาพชีวิตของคนในเขตเมือง” ประกอบด้วยการศึกษาคุณภาพชีวิตในหลายแง่มุม สำหรับบทความนี้จะขอนำเสนอผลการศึกษาหลักเพียง 5 ด้าน คือ (1) คุณภาพชีวิตในภาพรวม (2) คุณภาพชีวิตในด้านการงาน (3) คุณภาพชีวิตด้านครอบครัว (4) คุณภาพชีวิตด้านความเครียด และ (5) คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม

8.1 การศึกษาคุณภาพชีวิตในภาพรวม

การวัดคุณภาพชีวิตในส่วนนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการประเมินความพึงพอใจต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง โดยใช้จำนวนความถี่ของผู้ให้สัมภาษณ์ในแต่ละรายการเป็นค่าบ่งชี้ระดับความพึงพอใจของผู้ตอบ

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการแปลงค่าบ่งชี้ระดับความพึงพอใจเป็นคะแนนที่สะท้อนถึงระดับคุณภาพของผู้ให้สัมภาษณ์อีกต่อหนึ่ง

(1) การศึกษาด้านความพึงพอใจในการดำเนินชีวิต

ในการศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของผู้อาศัยในเขตเมืองกรุงเทพมหานคร ภาคตะวันออกเฉยงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์จากความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยคำถาม 3 ข้อ³ ทั้งจากคำถามปลายปิดและคำถามปลายเปิด ได้ผลการศึกษาดังนี้

(1.1) ความพึงพอใจชีวิตในอดีต

ผลของการสำรวจพบว่า ผู้ที่อาศัยในกรุงเทพมหานครร้อยละ 58.1 คิดว่าตนมีชีวิตที่ดีขึ้นในช่วงเวลา 5 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับผู้อาศัยในพื้นที่อื่น (ตารางที่ 2)

จากคำถามปลายเปิดพอประมวลเหตุผลของการที่คนในกรุงเทพมหานครตอบว่าชีวิตในอดีตของตนดีขึ้น ได้ว่าเป็นการตอบโดยพิจารณาเหตุผลทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยร้อยละ 61.1 ของผู้ตอบ ตอบว่า “ชีวิตดีขึ้น” เนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจของตนดีขึ้น และอีกร้อยละ 19.8 ของผู้ตอบ ตอบว่า “ชีวิตดีขึ้น” เนื่องจากสภาพการทำงานของตนดีขึ้น (ตารางที่ 3) ส่วนตัวแปรอื่น เช่น โอกาสในการเลือกประกอบอาชีพ การพัฒนาทางการศึกษา และสภาพแวดล้อม ด้านความเจริญ ความสะดวกสบายกลับมีผู้ให้ความสนใจไม่ถึงร้อยละ 10 ในแต่ละเหตุผล

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตตามมิติเวลาของคนในเขต
กรุงเทพมหานคร และคนในเขตเมืองภาคต่าง ๆ

	กรุงเทพมหานคร (2536)	ภาคเหนือ (2537)	ภาคเหนือ (2538)	ภาคใต้ (2539)
1. ชีวิตเมื่อห้าปีที่ผ่านมา	100.00	100.00	100.00	100.00
ดีขึ้น	59.6	54.2	52.5	37.8
เหมือนเดิม	31.4	40.0	41.3	49.3
ตกต่ำลง	9.0	5.8	6.2	12.9
2. ความพึงพอใจชีวิตในปัจจุบัน	100.00	100.00	100.00	100.00
พึงพอใจ	58.1	94.5	93.8	90.7
ไม่พึงพอใจ	41.9	5.5	6.2	9.3
3. ความพึงพอใจในการอยู่ต่อ	100.00	100.00	100.00	100.00
อยู่ต่อ	62.4	92.5	92.2	92.3
ไม่อยู่ต่อ	37.6	7.5	7.8	7.7

กลุ่มตัวอย่างของผู้อาศัยในเขตเมืองภาคใต้เป็นกลุ่มที่คิดว่าชีวิตของตนในรอบห้าปีที่ผ่านมา “ดีขึ้น” น้อยกว่าพื้นที่อื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 37.8 ของผู้ตอบ โดยคนส่วนใหญ่คือร้อยละ 49.3 คิดว่าชีวิตของตนในปัจจุบันไม่ได้แตกต่างไปจากอดีตร้อยละ 49.3 แต่ก็เป็นชีวิตที่ตนพึงพอใจ (ตารางที่ 2)

ในการตอบว่า “ชีวิตดีขึ้น” หรือ “ชีวิตตกต่ำลง” นั้น จากแบบสอบถามในส่วนของคำถามปลายเปิดพบว่า มากกว่าร้อยละ 80 ของผู้ตอบใช้เหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งได้แก่ รายได้ หนี้สิน และการมีรายจ่ายมาเป็นเหตุผลในการตอบ และต่ำกว่าร้อยละ 16.0 ที่ตอบโดยพิจารณาปัจจัยภายนอก เช่น สิ่งแวดล้อม ความเป็นอยู่ของตน ความเจริญของท้องถิ่น สุขภาพจิต และการบริหารงานของรัฐ (ตารางที่ 3)

สำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือนี้พบว่า มีกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 90 คิดว่าชีวิตในอดีตของตนดีขึ้นหรือเหมือนเดิม โดยมีเพียงร้อยละ 5.8 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และร้อยละ 6.2 ในภาคเหนือที่คิดว่าชีวิตของตนตกต่ำลงในอดีต

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตตามมิติเวลาของคนในเขตกรุงเทพมหานคร และคนในเขตเมืองภาคต่าง ๆ

	กรุงเทพมหานคร	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคเหนือ	ภาคใต้
ดีขึ้น				
ฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น	53.1	74.8	60.4	34.1
การทำงานดีขึ้น/โอกาส	17.2	21.1	12.1	26.0
สภาพครอบครัวดีขึ้น	3.1	6.7	10.1	2.1
สภาพแวดล้อม	3.3	6.4	5.4	12.2
อื่น ๆ	10.2	7.4	2.0	1.2
ตกต่ำลง				
ฐานะทางเศรษฐกิจตกต่ำลง	5.1	4.6	7.6	20.4
การทำงาน/การค้าเลวลง	2.9	1.8	6.4	2.3
สุขภาพไม่แข็งแรง	0.4	1.8	1.7	-
สภาพแวดล้อมเลวลง	2.9	-	1.4	2.0
อื่น ๆ	2.3	1.7	-	-
รวม	<u>100.0</u>	<u>100.0</u>	100.0	100.0
จำนวนตัวอย่างที่ตอบ	666	na	855	759

- หมายเหตุ:
1. ฐานะทางเศรษฐกิจ หมายถึง รายได้ดีขึ้น หนี้สินลดลงหรือไม่มี
 2. การงาน หมายถึง การมีงานทำ โอกาสหรือช่องทางการทำมาหากินดีขึ้น หรือ สถานภาพการทำงาน ตำแหน่งหน้าที่การทำงานดีขึ้น
 3. สภาพครอบครัว หมายถึง การมีบ้านของตนเอง เพื่อนบ้าน ภาวะบุตรหลาน
 4. สภาพแวดล้อม หมายถึง การจราจร มลภาวะ ความเป็นอยู่ ความเจริญของแหล่งที่พัก สุขภาพจิต

(1.2) ความพึงพอใจต่อชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน

ในการสำรวจความพึงพอใจต่อชีวิตที่ดำเนินอยู่ในภาวะปัจจุบันของคนในเขตเมืองในกรุงเทพมหานคร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ดังปรากฏในตารางที่ 1 พบว่ากลุ่มตัวอย่างเกือบทุกภาคยกเว้นกรุงเทพฯ มีความพึงพอใจในชีวิตปัจจุบันมากกว่าร้อยละ 90 และมีกรุงเทพฯ เพียงแห่งเดียวที่ผู้อาศัยมีความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตของตน เพียงร้อยละ 58.1 ของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งนับว่าน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่น

ในการทดสอบความสัมพันธ์เชิงสถิติด้วย Kruskal Wallis Test พบว่า “ความพึงพอใจ” หรือ “ไม่พึงพอใจ” ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในกรุงเทพฯ มีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษาของผู้ตอบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือผู้ที่มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่าจะมีความพึงพอใจความเป็นอยู่ของตนน้อยกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า (ตารางที่ 4) ส่วนตัวแปรภูมิหลังอื่น ซึ่งได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ สถานภาพสมรสและฐานะทางเศรษฐกิจกลับไม่มีความสัมพันธ์ทางสถิติ (ดูรายละเอียดในรายงานวิจัย “คุณภาพชีวิตของคนในกรุงเทพมหานคร”)

ตารางที่ 4 ความพึงพอใจต่อชีวิตความเป็นอยู่ในกรุงเทพมหานครจำแนกตามระดับการศึกษา

การศึกษา	ความพึงพอใจ	ความไม่พึงพอใจ	รวม
ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6	68.6	31.6	100.0
ประถมศึกษาปีที่ 6	61.4	38.6	100.0
มัธยมศึกษาปีที่ 3	58.3	41.7	100.0
มัธยมศึกษาปีที่ 6/ปวช.	48.6	51.4	100.0
อนุปริญญา/ปวส.	66.0	34.0	100.0
ปริญญาตรี	51.3	48.8	100.0
สูงกว่าปริญญาตรี	44.8	55.2	100.0

หมายเหตุ: นัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05

(1.3) ความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตในพื้นที่เดิมต่อไป

ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างถึงแผนการดำเนินชีวิตในอนาคตด้วยคำถามว่า “ถ้าเป็นไปได้ในอนาคตภายหน้าท่านต้องการที่จะอยู่ในพื้นที่เดิมต่อไปหรือไม่” พบว่า กลุ่มตัวอย่างในทุกภาคพื้นที่ที่ศึกษาประมาณร้อยละ 92 ต้องการอยู่ในพื้นที่เดิมต่อไป ยกเว้นผู้อาศัยในเขตกรุงเทพฯ ซึ่งมีผู้ต้องการอยู่กรุงเทพฯ ต่อในอนาคตเพียงร้อยละ 62.4 แบ่งเป็นต้องการอยู่ต่อเนื่องจากกรุงเทพฯ เป็นบ้านเกิดหรือมีความเคยชินกับการอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ ร้อยละ 25.1 ต้องการอยู่กรุงเทพฯ ต่อไปด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจและการงาน เพราะรายได้ในกรุงเทพฯ สูงกว่าต่างจังหวัด หรือได้งานทำในกรุงเทพฯ ร้อยละ 24.0 และมีเพียงร้อยละ 11.0 ของผู้ตอบต้องการอยู่ในกรุงเทพฯ เพราะชอบความเจริญและสภาพแวดล้อมในกรุงเทพฯ อย่างไรก็ตามผลจากการสำรวจได้แสดงให้เห็นว่ามีผู้ไม่พอใจในสภาพแวดล้อมของกรุงเทพฯ มากกว่าผู้ที่ชอบ โดยร้อยละ 29.0 ของผู้ตอบไม่ชอบความแออัด และมลภาวะในกรุงเทพฯ (ตารางที่ 5)

สำหรับผู้อาศัยในภาคพื้นที่อื่นที่ศึกษานอกจากกรุงเทพฯ พบว่า เหตุผลที่ทำให้ผู้อาศัยต้องการหรือไม่ต้องการอยู่ในพื้นที่เดิมของตนต่อไปในอนาคตมี 4 เหตุผล คือ (1) การเป็นภูมิลำเนา (2) ภาวะเศรษฐกิจ (3) โอกาสประกอบอาชีพ และ (4) สภาพแวดล้อม (ความเจริญมลภาวะ) ผลการศึกษาพบว่าเหตุผลของผู้ต้องการอยู่ในพื้นที่เดิมส่วนใหญ่ เพราะเป็นภูมิลำเนาเดิม จึงมีความเคยชินและไม่อยากย้าย โดยบุคคลกลุ่มนี้มีสัดส่วนสูงมากกว่าร้อยละ 60 ของผู้ตอบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ ส่วนภาคใต้ นั้น เหตุผลที่จะอยู่ต่อหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับภูมิลำเนาเพียงร้อยละ 47.8 ของผู้ตอบ (ร้อยละ 45.7 ตอบว่าต้องการอยู่เพราะเป็นภูมิลำเนา และร้อยละ 21 ตอบว่าไม่ต้องการอยู่ในพื้นที่เดิมเพราะมิใช่ภูมิลำเนา)

ตารางที่ 5 เหตุผลของความต้องการที่จะอยู่ต่อหรือไม่อยู่ต่อในพื้นที่เดิม (ร้อยละ)

	กรุงเทพมหานคร	ภาคตะวันออก	ภาคเหนือ	ภาคใต้
	กรุงเทพฯ	เชียงใหม่	เชียงราย	ภูเก็ต
อยู่ต่อ				
1. เป็นภูมิลำเนาเกิด	26.1	61.0	63.3	45.7
2. เศรษฐกิจดี	24.0	8.7		24.3
3. การประกอบอาชีพ		0.9	13.5	
4. สิ่งแวดล้อม	11.0	12.0		20.9
5. อื่น ๆ	1.2	1.8		1.4
ไม่อยู่ต่อ				
1. ไม่ใช่ภูมิลำเนา	3.2	1.1		2.1
2. เศรษฐกิจไม่ดี	2.4	0.9		1.2
3. การงาน		2.4		1.5
4. สิ่งแวดล้อมไม่ดี	29.0	3.1		1.7
5. อื่น ๆ	<u>2.9</u>			<u>1.2</u>
รวม	<u>100.0</u>	<u>100.0</u>		<u>100.0</u>
จำนวนตัวอย่างที่ตอบ	1,000	na		1.49

หมายเหตุ: 1. เป็นภูมิลำเนาครอบคลุมถึงบ้านเกิด อยู่ใกล้ญาติ ไม่อยากย้าย เคยชินกับความเป็นอยู่ปัจจุบัน
 2. เศรษฐกิจ หมายถึง รายได้
 3. การงาน หมายถึง การทำงานหรือได้งาน การประกอบอาชีพ ความจำเป็นต้องประกอบอาชีพ/ทำงาน
 4. สภาพแวดล้อม หมายถึง ความเจริญของพื้นที่ สิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภค สุขภาพจิต จราจร ความปลอดภัย มลภาวะ

(2) มาตรฐานคุณภาพชีวิตของคนในเขตพื้นที่ต่าง ๆ

ในการสำรวจคุณภาพชีวิตของภาคต่าง ๆ นั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นการสำรวจต่างเวลากันดังกล่าวไว้แล้ว ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตของประชาชนในระยะเวลาที่แตกต่างกันอาจคลาดเคลื่อนได้บ้าง แต่เมื่อพิจารณาจากช่วงระยะเวลาของการศึกษา ซึ่งเริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2536 นั้น ประเทศไทยยังอยู่ในภาวะเศรษฐกิจซึ่งมีอัตราการเจริญเติบโตเพิ่มขึ้นทุกปี และผลของการสำรวจในงานนี้พบว่า ภาวะเศรษฐกิจเป็นปัจจัยลำดับความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตของทุกพื้นที่ที่ทำการศึกษา การวัดความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตของประชาชนในแต่ละพื้นที่ด้วยกาลเวลาที่แตกต่างกัน จึงไม่น่าจะมีความคลาดเคลื่อนมากจนยอมรับไม่ได้

จากผลของการสำรวจความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตของผู้อยู่อาศัยในภาคต่าง ๆ เพื่อให้สามารถนำมาซึ่งผลสรุปของคุณภาพชีวิตด้านการดำเนินชีวิตในถิ่นของตนได้ชัดเจนยิ่งขึ้นนั้น การศึกษานี้ได้สร้างคะแนนเพื่อเป็นมาตรวัดระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการดำเนินชีวิตในถิ่นของตนทั้งเมื่อห้าปีผ่านมา ปัจจุบัน และความคาดหวังที่จะอยู่ต่อในอนาคต ตามมาตรวัดความพึงพอใจของคำถามแต่ละข้อดังปรากฏในตารางที่ 6

ผลของการสร้างคะแนนมาตรวัดความถี่ของข้อคิดเห็นของคนในแต่ละพื้นที่ได้สรุปไว้ในตารางที่ 6 ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ในแต่ละภาค กลุ่มของผู้อาศัยส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตในถิ่นของตน โดยภาคเหนือเป็นภาคที่มีผู้พอใจในการดำเนินชีวิตมากกว่าภาคอื่น ๆ เพราะมีสัดส่วนของคะแนนมากที่สุดในกลุ่มของผู้อาศัยที่จัดว่ามีคุณภาพชีวิต "ดี" คือ ร้อยละ 84.6 รองลงมาคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 84.1 และภาคใต้ ร้อยละ 77.9 ตามลำดับ กรุงเทพมหานคร เป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่จัดว่ามีคุณภาพชีวิต "ดี" น้อยที่สุด คือ มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 40.2 ของกลุ่มตัวอย่าง และมีสัดส่วนมากที่สุดในกลุ่มของผู้อาศัยที่จัดว่ามีคุณภาพชีวิต "ไม่ดี" คือ ร้อยละ 3.2

ในส่วนของผู้ที่ตอบคำถามในเชิงบวกเพียง 1-2 ข้อ ซึ่งไม่สามารถสรุปได้ว่าคุณภาพชีวิตในการดำเนินชีวิตดีหรือไม่ดีนั้น พบว่ากรุงเทพมหานครเป็นจังหวัดที่มีประชากรมากกว่าครึ่งที่ไม่สามารถสรุปได้ว่ามีคุณภาพชีวิตในการดำเนินชีวิตดีหรือไม่

ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตของคนในกรุงเทพมหานคร
และคนในเขตเมืองภาคต่าง ๆ

อดีต	ปัจจุบัน	อนาคต	ร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง				สรุประดับ คุณภาพชีวิต
			กรุงเทพฯ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคเหนือ	ภาคใต้	
ดีขึ้น/เหมือนเดิม	พอใจ	อยู่ต่อไป	40.2	84.1	84.6	77.9	ดี
ตกต่ำลง	ไม่พอใจ	ไม่พอใจ	3.2	0.5	1.1	1.2	ไม่ดี
กรณีอื่น ๆ	กรณีอื่น ๆ	กรณีอื่น ๆ	56.6	15.4	14.3	20.9	สรุปผลไม่ได้
	รวม		100.0	100.0	100.0	100.0	

หมายเหตุ โปรดดูรายละเอียดจากตารางในภาคผนวก

8.2 การเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตด้านการทำงาน

ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจในการทำงานของคนในเขตเมืองภาคใต้ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และคนในกรุงเทพมหานคร ปรากฏว่า ระดับความพึงพอใจในการทำงานของคนในเขตภาคใต้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับที่สูงกว่าภาคอื่น ๆ และคนในกรุงเทพมหานคร มีระดับค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในการทำงานน้อยที่สุด (ตารางที่ 7)

เมื่อพิจารณาในรายข้อคำถามของมาตรวัดความพึงพอใจในการทำงานจำนวน 11 ข้อ พบว่า โดยภาพรวมคนในเขตเมืองภาคใต้พึงพอใจกับงานที่ทำ แต่ไม่พึงพอใจกับโอกาสก้าวหน้าในอาชีพที่ทำ ส่วนคนในกรุงเทพมหานคร จะมีระดับความพึงพอใจในการทำงานค่อนข้างน้อยในเกือบแทบทุกด้าน ยกเว้นด้านความเสี่ยงอันตรายที่คนในกรุงเทพมหานครรู้สึกว่าการที่ทำอยู่มีความเสี่ยงอันตรายน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่น

สำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ นั้น ผลของการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 ภาค มีความพึงพอใจในการทำงานสูงกว่าภาคอื่น โดยที่ความพึงพอใจในการทำงานของคนในเขตเมืองตะวันออกเฉียงเหนือสูงกว่าเล็กน้อย ข้อคิดเห็นในด้านการทำงานของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 ภาค จะคล้ายคลึงกัน คือ รู้สึกว่าการทำงานมากทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดใน 4 ภาค คนในเขตเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความพึงพอใจในรายได้และความก้าวหน้าจากการทำงานน้อยที่สุดในจำนวนข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการทำงาน

ตารางที่ 7 ค่าคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตด้านการทำงานของคนใน
เขตเมืองภาคต่าง ๆ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตด้าน การทำงาน	กรุงเทพมหานคร	ภาคตะวันออก เฉิงเหเป๋อ	ภาคเหนือ	ภาคใต้
1. ท่านอยากทำงานที่ทำอยู่ต่อไปเรื่อย ๆ	3.09	3.17	3.24	3.28
2. ท่านรู้สึกว่าการที่ทำอยู่มีความเสี่ยง อันตรายน้อย	3.21	3.06	3.02	3.07
3. ท่านมีโอกาสก้าวหน้าในงานอาชีพและ กิจการของท่าน	2.48	2.89	2.87	2.95
4. ท่านรู้สึกภูมิใจในงานของท่าน	3.08	3.40	3.39	3.33
5. ท่านรู้สึกว่ายิ่งทำงานมากขึ้นทำให้ชีวิต ความเป็นอยู่ดีขึ้น	2.72	3.35	3.32	3.29
6. งานของท่านมีความมั่นคง	2.93	3.16	3.18	3.15
7. ท่านพึงพอใจกับรายได้ที่ได้จากการ ทำงานของท่าน	2.78	2.98	3.02	3.06
8. สถานที่ในการทำงาน ทำให้ท่าน กระตือรือร้นในการทำงาน	2.79	3.02	2.96	3.04
9 ความสัมพันธ์ระหว่างท่านกับเพื่อน ร่วมงานของท่านเป็นไปด้วยดี	3.04	3.26	3.24	3.32
10. ท่านรู้สึกว่าการที่ท่านทำนั้นสะดวก สบายไม่ลำบาก	*	3.08	3.04	3.09
11. ท่านรู้สึกสนุกกับงาน	2.89	3.25	3.17	3.25
เฉลี่ย	2.90	3.15	3.14	3.17

หมายเหตุ: ค่าคะแนน 1 = ไม่ใช่ ไม่จริง ไม่เห็นด้วยมาก
2 = ไม่เห็นด้วย
3 = เห็นด้วย
4 = ใช่ จริงเห็นด้วยมาก
* = ไม่มีการวัด

8.3 การเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตด้านความเครียด

เมื่อมองภาพรวมของคุณภาพชีวิตด้านความเครียดของกลุ่มตัวอย่างที่สำรวจจากคนในกรุงเทพมหานคร และคนในเขตเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ได้พบประเด็นสำคัญ ๆ ที่น่าสนใจคือ คนในเขตเมืองทั้ง 4 ภาค มีระดับความเครียดต่ำในภาพรวม จากโดยมีคะแนนเฉลี่ยในแต่ละภาคต่ำกว่า 2.0 แสดงว่าผู้ตอบไม่คิดว่าตนเองมีความเครียด อาการของความเครียดที่ผู้ตอบส่วนใหญ่ทั้ง 4 ภาคประสบคือ รู้สึกมึนงงหรือเวียนศีรษะ และรู้สึกหงุดหงิดและโกรธง่าย นอกจากนี้ยังพบว่าคนในกรุงเทพมหานครมักมีอาการเพิ่มขึ้นมานอกเหนือจากคนภาคอื่น ซึ่งได้แก่ การมีอาการปวดศีรษะโดยไม่ได้เกิดจากอาการไข้หวัด มักมีเรื่องกลุ้มใจ แต่ก็ไม่ได้จัดว่าเป็นอาการรุนแรง (ตารางที่ 8)

อนึ่ง เมื่อมองในภาพรวมเกี่ยวกับปัญหาและความคิดเห็นด้านความเครียดของคนในเขตเมืองภาคใต้ เปรียบเทียบกับคนในกรุงเทพมหานคร และคนในเขตเมืองภาคอื่น ๆ พบว่า คนในเขตเมืองภาคใต้มีปัญหาเรื่องความเครียดน้อยที่สุด คือ ได้ค่าเฉลี่ย 1.69 ในขณะที่คนในกรุงเทพมหานคร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ มีค่าเฉลี่ย 1.86, 1.79 และ 1.87 ตามลำดับ

8.4 การเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตด้านครอบครัว

จากการศึกษาคุณภาพชีวิตด้านครอบครัว โดยการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับชีวิตในครอบครัวของคนในเขตเมืองภาคต่างๆ และกรุงเทพมหานคร โดยนำมาเปรียบเทียบกันด้วยค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น พบว่าภาคใต้มีคุณภาพชีวิตในครอบครัวสูงสุด (ตารางที่ 9) ในขณะที่กรุงเทพมหานครมีคุณภาพชีวิตในครอบครัวต่ำ

เมื่อพิจารณาในรายข้อคำถามที่ใช้วัดคุณภาพชีวิตในครอบครัวจะเห็นได้ว่าภาคใต้มีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นสูงสุดเกือบทุกข้อ โดยเฉพาะข้อคำถามที่ 12 เกี่ยวกับความรู้สึกเป็นสุขเมื่ออยู่ที่บ้าน ซึ่งเป็นข้อคำถามสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพชีวิตในด้านครอบครัว และปรากฏผลว่าภาคใต้มีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นในข้อมูลนี้สูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่น ในขณะที่กรุงเทพมหานครมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในภาพรวมของคุณภาพชีวิตด้านครอบครัวของคนในเขตเมืองทุกภาคและกรุงเทพมหานครแล้วพบว่า คนในเขตเมืองของทุกภาค คือ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกรุงเทพมหานคร มีคุณภาพชีวิตด้านครอบครัวที่ใกล้เคียงกัน ไม่มีภาคใดภาคหนึ่งที่มีคุณภาพชีวิตดีเป็นพิเศษหรือมีคุณภาพชีวิตที่ด้อยกว่าภาคอื่นอย่างชัดเจน

ตารางที่ 8 ค่าคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตด้านความเครียดของคนใน กรุงเทพมหานครและคนในเขตเมืองภาคต่าง ๆ

ความถี่ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตด้านความเครียด	กรุงเทพมหานคร	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคเหนือ	ภาคใต้
1. ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับการนอนไม่หลับ	1.88	1.89	1.96	1.81
2. ท่านรู้สึกมีแรงหรือเวียนศีรษะ	2.06	2.02	2.12	1.91
3. ท่านมักมีเหงื่อออกบริเวณฝ่ามือ ฝ่าเท้า	1.62	1.60	1.63	1.41
4. ท่านเคยรู้สึกว่เจ็บที่นั่น ปวดที่นี่ โดยไม่ทราบสาเหตุ	1.78	1.92	2.01	1.78
5. ท่านเคยอยู่เฉย ๆ แล้วรู้สึกใจสั่น หรือหัวใจเต้นแรงผิดปกติธรรมดา	1.51	1.51	1.60	1.44
6. ท่านมักเบื่ออาหารหรือทานข้าวไม่ลง เมื่อมีปัญหาที่ท่านแก้ไม่ได้	1.74	1.62	1.64	1.60
7. ท่านเคยมีอาการผิดปกติเกี่ยวกับท้อง เช่น ปวดท้อง ท้องเสีย โดยไม่ทราบสาเหตุหรือไม่ได้เกิดจากอาหารเป็นพิษ	1.70	1.61	1.69	1.59
8. ท่านต้องหยุดงานเนื่องจากเจ็บป่วย	1.99	1.80	1.67	1.62
9. ท่านมักรู้สึกปวดศีรษะโดยไม่ได้เกิดจากอาการไข้หวัด	2.03	1.87	1.95	1.72
10. ท่านเคยรู้สึกว่าชีวิตของตนเองน่าเบื่อ	*	1.58**	1.75	1.53
11. ท่านมักมีเรื่องกลุ้มใจ	2.12	1.87	1.94	1.79
12. ท่านมักรู้สึกหงุดหงิดและโกรธง่าย	2.20	2.00	2.13	1.79
13. ท่านมักมีเรื่องคิดมากหรือคิดไม่ตก	*	1.76	1.87	1.71
14. ในระยะหลังนี้ท่านมักอารมณ์ไม่ดี	*	1.78	1.90	1.67
เฉลี่ย	1.86	1.79	1.87	1.69

หมายเหตุ: 1. ค่าคะแนน 1 = ไม่ใช่ ไม่จริง ไม่เห็นด้วยมาก 2 = ไม่เห็นด้วย
3 = เห็นด้วย 4 = ใช่ จริงเห็นด้วยมาก

2. * = ไม่มีการวัด

3. ** = ข้อคำถามเป็น ท่านเคยรู้สึกอยากหนีไปจากสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน

ตารางที่ 9 ค่าคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตด้านครอบครัวของคนใน
กรุงเทพมหานครและคนในเขตเมืองภาคต่าง ๆ

ปัญหา	กรุงเทพมหานคร	ภาคตะวันออก เชียงใหม่	ภาคเหนือ	ภาคใต้
1. คนในครอบครัวของท่านมีความ รับผิดชอบต่อกัน	3.21	3.41	3.37	3.45
2. สมาชิกในครอบครัวของท่านไว้วางใจ ซึ่งกันและกัน	3.27	3.41	3.40	3.46
3. คนในครอบครัวของท่านเป็นที่ปรึกษาที่ดี	3.18	3.38	3.36	3.40
4. สมาชิกในครอบครัวของท่านช่วยเหลือ กันทางการเงิน	3.21	3.36	3.32	3.32
5. สมาชิกในครอบครัวของท่านปรองดองกัน	3.15	3.38	3.32	3.36
6. คนในครอบครัวของท่านปรึกษาหารือ ร่วมกัน	3.13	3.33	3.33	3.37
7. ท่านได้รับความอบอุ่นจากครอบครัว ของท่าน	3.28	3.45	3.43	3.48
8. สมาชิกในครอบครัวของท่านช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน	3.23	3.42	3.40	3.43
9. คนในครอบครัวของท่านคุยปัญหา ต่าง ๆ ด้วยกัน	3.11	3.29	3.27	3.30
10. คนในครอบครัวของท่านมีความผูกพัน ต่อกัน	3.27	3.47	3.46	3.49
11. ท่านภูมิใจในครอบครัวของท่าน	3.40	3.51	3.55	3.59
12. ท่านรู้สึกเป็นสุขเมื่ออยู่บ้าน	3.40	3.58	3.54	3.60
เฉลี่ย	3.24	3.42	3.40	3.44

หมายเหตุ: ค่าคะแนน 4 = เห็นด้วยมาก 3 = เห็นด้วย
2 = ไม่เห็นด้วย 1 = ไม่เห็นด้วยมาก

8.5 การเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม

โดยภาพรวมพบว่าส่วนใหญ่จะไม่มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม แต่อย่างไรก็ตามมีแนวโน้มว่าสภาพปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมบางประการอาจส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของประชาชนได้ ที่สำรวจพบได้แก่ ปัญหามลพิษทางเสียงมากที่สุด คือ เสียงจากยานพาหนะ ซึ่งกรุงเทพมหานครมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ เท่ากับ 2.34 รองลงมาคือ ภาคใต้ และภาคเหนือ มีปัญหาในด้านเสียงน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่น ๆ ส่วนสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ มีปัญหาบ้างแต่ไม่มาก เช่นมลพิษทางอากาศ คือ อากาศบริเวณบ้านมีควันดำทั้งจากรถยนต์ รถจักรยานยนต์ ซึ่งกรุงเทพมหานครและภาคใต้ มีสภาพปัญหาที่ใกล้เคียงกัน คือ มีค่าคะแนนเฉลี่ย 1.69 และ 1.68 ตามลำดับ (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 ค่าคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตด้านสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมของคนในกรุงเทพมหานครและคนในเขตเมืองภาคต่าง ๆ

ปัญหา	กรุงเทพมหานคร	คะแนนเฉลี่ย		
		ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคเหนือ	ภาคใต้
1. เสียงจากยานพาหนะ	2.34	1.95	2.05	2.23
2. เสียงรบกวนจากวิทยุ/ทีวี/การทะเลาะเบาะแว้งของชาวบ้าน	1.69	1.32	1.43	1.41
3. แหล่งน้ำใกล้บ้านเน่าเสียส่งกลิ่นเหม็น	1.59	1.37	1.46	1.53
4. สถานประกอบการใกล้บ้านปล่อยของเสีย/ส่งกลิ่นเหม็น/ทำเสียงดัง	1.41	1.32	1.44	1.39
5. บริเวณบ้านมีกลิ่นของขยะมูลฝอย	1.53	1.35	1.47	1.45
6. อากาศบริเวณบ้านมีควันดำ ทั้งจากรถยนต์ รถจักรยานยนต์ และอื่น ๆ	1.69	1.49	1.14	1.68
7. บริเวณใกล้บ้าน มีสถานเริงรมย์ ทำให้เห็นภาพที่ไม่ดีอยู่เรื่อย ๆ	1.16	1.15	1.25	1.16
เฉลี่ย	1.60	1.42	1.53	1.55

หมายเหตุ: ค่าคะแนน 3 = มีปัญหามาก 2 = มีปัญหาน้อย 1 = ไม่มีปัญหา

8.6 สรุปผลการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของคนในเขตเมือง

ในการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองต่าง ๆ ในภาคใต้ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกรุงเทพมหานคร สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ

1. **คุณภาพชีวิตด้านความพึงพอใจในการดำเนินชีวิต** ในภาพรวมคนในเขตเมืองของทั้ง 4 ภาค ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการดำเนินชีวิต โดยคนในเขตเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตมากกว่าภาคอื่น ๆ ในขณะที่คนในกรุงเทพมหานครมีความพึงพอใจน้อยที่สุด

2. **คุณภาพชีวิตด้านการทำงาน** คนในเขตเมืองภาคใต้มีความพึงพอใจในการทำงานมากกว่าภาคอื่น ๆ ในขณะที่คนในกรุงเทพมหานครมีความพึงพอใจในการทำงานน้อยที่สุด โดยในรายช้อคำถามพบว่า โอกาสก้าวหน้าในงานอาชีพและกิจการของตนเป็นช้อคำถามที่ทุกภาคให้ความสำคัญมากกว่าช้อคำถามอื่น

3. **คุณภาพชีวิตด้านความเครียด** ในภาพรวมคนในเขตเมืองทั้ง 4 ภาคไม่มีความเครียด โดยภาคใต้คะแนนเฉลี่ยเรื่องความเครียดน้อยที่สุด

4. **คุณภาพชีวิตด้านครอบครัว** ภาคใต้มีคุณภาพชีวิตในครอบครัวสูงที่สุดในขณะที่กรุงเทพมหานครมีคุณภาพชีวิตในครอบครัวต่ำที่สุด แต่เมื่อมองในภาพรวมแล้วพบว่าทุกภาคที่ทำการศึกษาชีวิตในครอบครัวที่ใกล้เคียงกัน และในการศึกษาตัวแปรภูมิหลังที่มีความสัมพันธ์ทางสถิติกับคุณภาพชีวิตในครอบครัวในแต่ละภาคนั้น ปรากฏผลว่า ตัวแปรอาชีพเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตในครอบครัวเกือบทุกภาค ยกเว้นภาคใต้

5. **คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม** ในแต่ละภาคประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมที่คล้ายคลึงกันแต่ไม่จัดว่ารุนแรงคือ ปัญหามลพิษทางเสียงที่เกิดจากยานพาหนะมากที่สุด รองลงมาคือ มลพิษทางอากาศ ซึ่งมาจากอากาศบริเวณบ้านมีควันดำทั้งจากรถยนต์และรถจักรยานยนต์ และบริเวณบ้านมีกลิ่นของขยะมูลฝอย

เชิงอรรถ

1. คุณภาพชีวิตของคนในกรุงเทพมหานคร, สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2540.

2. ร่างรายงานคุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2540.

3. โปรดดูข้อความจากหัวข้อ 6.1

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวง กองสถิติสาธารณสุข. สถิติสาธารณสุข พ.ศ.2538. กรุงเทพฯ, 2539.

ฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุนาวิน. ลักษณะจิตสังคมที่เกี่ยวกับการบวชในพุทธศาสนาของไทยในภาคใต้. รายงานวิจัยฉบับที่ 34 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2534.

ดวงเดือน พันธุนาวิน. (2531 ก) “การวัดและการวิจัยทัศนคติที่เหมาะสมตามหลักวิชาการ” วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์. 5(1), หน้า 62-81.

_____ . จุดนัดพบของจิตวิทยา มานุษยวิทยา และสังคมวิทยา ที่สาเหตุและผลของการอบรมเลี้ยงดู. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-วิโรฒ ประสานมิตร, 2534.

_____ . (2531 ข) ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมสำหรับคนไทย: การวิจัยและประยุกต์. ในเอกสารฉบับพิเศษในวันครบรอบปีที่ 33 ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ หน้า 12-28 และในรายงานการสัมมนาวิชาการของที่ประชุมประธานสภาอาจารย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, มิถุนายน 2531 หน้า 79-95.

ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์. ความพึงพอใจในการทำงาน. (อัดสำเนา). มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-วิโรฒประสานมิตร, 2523.

ปาริชาติ สุขุม. “รายงานเบื้องต้นคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเมือง: ศึกษากรณีสี่เมืองหลัก กรุงเทพฯ เชียงใหม่ สงขลา และขอนแก่น”. ธรรมศาสตร์วิชาการ. เอกสารประกอบการสัมมนาผลงานวิจัย ประจำปี 2535, 20-24 กรกฎาคม 2535 ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 1-28.

ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์. ความเครียดของนักบริหารงานตำรวจ: การศึกษากรณีสารวัตรใหญ่และสารวัตร สังกัดกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 4. คณะกรรมการส่งเสริมงานวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ลำดับที่ 1160, ตุลาคม 2529.

- ยุทธนา สิริสุขะ (พินเอก). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพนักงานฝ่ายการสลากรและ
 พันธบัตรออมสิน ธนาการออมสิน สำนักงานใหญ่. คณะรัฐประศาสนศาสตร์
 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2534.
- สุพรรณิ ไชยอำพร, และสนิท สัมครการ. คุณภาพชีวิตของคนไทย: ศึกษาเปรียบเทียบ
 ระหว่างชาวเมืองกับชาวชนบท. โครงการวิจัยสมบูรณ์แบบ คณะกรรมการส่งเสริม
 งานวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2534.
- _____, รายงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทย.
 กรุงเทพฯ: คณะกรรมการส่งเสริมงานวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,
 2534.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. รายงานการประเมินผลการพัฒนาการศึกษา
 แห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534). กรุงเทพฯ, 2537.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กองสถิติสังคม. รายงานผลการสำรวจการเข้าร่วมกิจกรรมทาง
 วัฒนธรรมและการใช้เวลาของประชาชน พ.ศ.2532. กรุงเทพฯ, 2535.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กองสถิติสังคม. รายงานเชิงวิเคราะห์ฉบับที่ 1 การย้ายถิ่นสามโน-
 ประชากรและเคหะ พ.ศ.2535. กรุงเทพฯ, 2537.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน
 พ.ศ.2537 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- _____. รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ.2537
 ภาคเหนือ.
- _____. รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ.2537
 ภาคใต้.
- _____. รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ.2537
 ภาคกลาง.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน
 พ.ศ.2537 กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ.
- _____. สมุดสถิติรายปี ประเทศไทย 2538.
- _____. รายงานการสำรวจแรงงานทั่วราชอาณาจักร รอบที่ 1 เดือน
 กุมภาพันธ์ 2537.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529).

_____. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534).

_____. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539).

สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ รายงานวิจัย คุณภาพชีวิตของคนในกรุงเทพมหานคร, 2536.

_____. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ รายงานวิจัย คุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2537.

_____. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ รายงานวิจัย คุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองภาคเหนือ, 2538.

_____. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ รายงานวิจัย คุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองภาคใต้, 2539.

ภาษาอังกฤษ

Andrews, Frank, M. and Stephen B. Withney. *Social Indicators of Well-Being*. New York: Plenum Press, 1976.

Bradburn and David Caplovitz. *Report on Happiness*. Chicago: Aldine, 1965.

Day, Ralph L. "Beyond Social Indicators: Quality of Life at the Individual Level" in *Marketing and the Quality of Life*. Ferd D. Reynolds and Hiram C. Barksdale, eds., Chicago: American Marketing Association, 1978.

Gilmer, B. Von Haller and Others. *Industrial Psychology*. 2nd ed., New York: McGraw-Hill Book Company, 1966.

Glenn, Norval D. "The Contribution of Marriage to the Psychological Well-Being of Males and Females," *Journal of Marriage and the Family*, August 1985.

Gurin, G., J. Veroff and S. Feld. *Americans View Their Mental Health*. New York: Basic Books, 1960.

- Haring-Hidore, Marilyn et al. "Marital Status and Subjective Well-Being: A Research Analysis," **Journal of Marriage and the Family**, 1985.
- Liu, Ben-Chieh. "Quality of Life Indicators: A Preliminary Investigation": **Social Indicators Research**, (1974).
- . "Quality of Life: Concept, Measure and Results": **The American Journal of Economics and Sociology**. 1975a.
- . **Quality of Life Indicators in U.S. Metropolitan Areas 1970: A Comprehensive Assessment**. Washington D.C.N.P., 1975b.
- . **Quality of Life Indicators in U.S. Metropolitan Areas**, N.Y.: Praeger 1976.
- Okun, Morris A. et al. "Health and Subjective Well-Being: A Meta-Analysis," **International Journal of Aging and Human Development**, 1984.
- Orose Leelakulthanit. **Measuring Life Satisfaction in Thailand: A Marketing Perspective**. Ph.D. Dissertation, School of Business, Indiana University, 1990.
- Rice, R.W., J.P. Near and R.G. Hunt. "The Job-Satisfaction/Life Satisfaction Relationship: A Review of Empirical Research," **Basic and Applied Social Psychology**, 1980.
- Rossi, Robert J. and Kevin J. Gilmartin. **The Handbook of Social Indicators**. New York: Garland STTPM Press, 1980.
- Wilson, W. "Correlates of Avowed Happiness," **Psychological Bulletin**, 1967.
- Zantra, A. "Social Resources and the Quality of Life," **American Journal of Community Psychology**, 1983.
- Zantra A. and Ann Hempel. "Subjective Well-Being and Physical Health: A Narrative Literature Review with Suggestions for Future Research," **International Journal of Aging and Human Development**, 1984.
-